

Bergboeren onder de zeespiegel

Als de landbouwsector de afgelopen dertig jaar volledig aan de werking van het marktmechanisme blootgesteld was geweest, zou het Europese platteland er anders uitzien. De produktiviteitsstijging door mechanisatie en schaalvergroting zou tot een prijzenslag hebben geleid die vele kleine boerenbedrijven niet hadden kunnen overleven. Meer dan nu zouden de vruchtbaarste gebieden door grote kapitaalintensieve bedrijven veranderd zijn in functionele landschappen. Meer dan nu zouden de minder vruchtbare en niet voor grootschalige landbouw geschikte gebieden onttrokken zijn aan het agrarische bedrijf. Perifere gebieden zouden verarmd, ontvolkt en verwaarloosd zijn. Gebieden nabij bevolkingscentra zouden gesuburbaniseerd zijn en ten prooi gevallen aan manegehouders en autoslopers.

Het Gemeenschappelijke Europese landbouwbeleid heeft een dergelijke koude sanering voorkomen. Door het systeem van garantieprijzen en bijzondere regelingen voor boeren in landbouw-economisch ongunstige gebieden, kunnen miljoenen boeren hun bedrijf voortzetten, ook al ligt de produktiviteit de helft lager dan op de grootste bedrijven. Nu de Europese top echter heeft besloten de landbouwuitgaven te bevriezen om middelen vrij te maken voor beleid op andere terreinen, lijkt een saneringsgolf in de landbouw onafwendbaar.

Het in de hand houden van de uitgaven is vooral afhankelijk van succesvolle bestrijding van overproduktie. Dat succes verwacht men ook in de landbouw van marktconform beleid. Produktiebeperkende maatregelen zoals die al geruime tijd bestaan voor suiker en melk, worden ook genomen voor granen. Het marktconforme van de nieuwe maatregelen schuilt in het feit dat de prijs die de boer uiteindelijk krijgt, niet van tevoren vastligt, maar afhankelijk wordt gemaakt van het al of niet overschrijden van een bepaald Europees produktiemaximum. Collectieve overschrijding wordt gestraft met een 'medeverantwoordelijkheidsheffing', waarvan kleine boeren overigens worden vrijgesteld. De nieuwe maatregelen zijn bovendien marktconform doordat meer produceren dan de drempelproduktie leidt tot permanente verlaging van de garantieprijs. Dit beleid zal worden geflankeerd door een niet erg marktconforme subsidie op het braak laten liggen van akkers waarop gewassen met Europese prijsgarantie worden geteeld.

Als dit beleid wordt volgehouden en als de produktie-maxima worden aangepast aan de consumptieve vraag, dan ligt een marktevenwicht met lagere prijzen en een kleinere totale produktie in het verschiet. Voor het individuele bedrijf gaat het erom een plaatsje op die afgeslankte markt te verwerven. Zolang de verwachte afzetprijs hen voldoende winst laat zullen de efficiëntste bedrijven, eventueel geholpen door de niet met medeverantwoordelijkheid belaste kleinste, de minder efficiënte producenten uit de markt drukken. Aangezien de produktiviteit positief samenhangt staat met de bedrijfs-grootte zal middelgroot het afleggen tegen groot en klein, zolang het voortbestaan van klein wordt verzekerd door middel van uitzonderingsbepalingen en bijzondere regelingen.

Voor de Nederlandse landbouw is dit geen onverdeeld gunstig perspectief. De Nederlandse boer produceert weliswaar efficiënter dan zijn collega's in de EG, maar als de wet van de remmende voorsprong werkt, zal de kennisvoorsprong waarop dat efficiëntievoordeel berust, kleiner worden. De mogelijkheden om de gevolgen van dat proces door schaalvergroting te compen-

seren zijn klein. De *Vierde nota over de ruimtelijke ordening* geeft maar een klein aantal gebieden het predikaat 'hoofdfunctie landbouw': Groningen, Noord-Friesland, Noord-Holland-Noord, de IJsselmeerpolders, Zeeland en West-Brabant. Deze typische akkerbouwgebieden halen door klimatologische factoren lagere graanopbrengsten dan Noord-Frankrijk, terwijl de aardappelteelt er onder druk staat vanwege bodemmoeheid. Schaalvergroting biedt de landbouwers in deze gebieden nauwelijks uitzicht op overleving in een vrije markt. Zij moeten het veel eerder hebben van nieuwe gewassen, nieuwe rassen, bosbouw, het braak laten liggen van grond en extensievere, z.g. geïntegreerde landbouw.

De Wadden, de duinen, de Utrechtse heuvelrug en de Veluwe krijgen als hoofdfunctie 'natuur'. Daar krijgt schaalvergroting geen kans. In wat overblijft zullen de belangen van de agrarische sector worden afgewogen tegen andere, zoals dat van de natuur, de recreatie, het verkeer enz. De waterrijke gebieden in Zuid- en Noord-Holland, Noordwest-Overijssel en Friesland komen volgens de *Vierde nota* in aanmerking voor "versterking van de agrarische, ecologische en toeristisch-recreatieve kwaliteiten". Dit is geen keuze, maar het ligt voor de hand dat grondwaterpeilverlaging en nieuwe verkaveling in verband met schaalvergroting uit den boze zijn. Er blijft dan nog maar heel weinig ruimte over voor echt grootschalige melkveehouderij.

Voor de hogere zandgronden wordt vernieuwing van ruimtelijke structuren gewenst waarbij in het algemeen de kleinschalige structuur als waardevol uitgangspunt moet gelden. Het dominante type boerenbedrijf in deze gebieden, de intensieve veehouderij, zal hier op zich vrede mee kunnen hebben omdat deze bedrijven niet sterk grondgebonden zijn. Hun toekomst is vooral afhankelijk van het voortbestaan van een prijsvoordeel van via Rotterdam ingevoerde veevoergrondstoffen ten opzichte van in Europa geproduceerde grondstoffen. Dalende Europese graanprijzen verzwakken hun marktpositie. Een andere belangrijke factor is de prijs voor de oplossing van het mestprobleem. Het accent op kleinschaligheid in het ruimtelijk-ordeningsbeleid blokkeert echter grootschalige alternatieven.

De ruimtelijke ontwikkeling van Nederland zoals de *Vierde nota* die schetst, past dus slecht bij de ontwikkeling die strookt met de richting waarin het Europese landbouwbeleid nu gaat. Omdat in dichtbevolkte gebieden een gezond milieu, ruimte en recreatieve mogelijkheden schaars zijn, ligt het niet voor de hand dat de landbouwsector de ruimtelijke armslag krijgt om te kunnen concurreren in de produkten die langzamerhand uit het garantieprijssysteem van de EG worden gehaald. Overschakelen op poot- en zaaigoed, tuinbouw of siergewassen verdient meer en meer overweging.

Door op de laatste Europese top zo vasthoudend de marktconforme hervorming van het landbouwbeleid te bepleiten, lijkt de Nederlandse regering niet de belangen van de agrarische sector voor ogen te hebben gehad. De Nederlandse boer is meer gebaat bij een verruiming van de bergboerenregeling, die de steun regelt aan boeren die worstelen met ruimtelijke beperkingen. De regering zou de agrarische sector kunnen helpen door in Brussel te pleiten voor ruime toepassing van de bergboerenregeling: tot onder de zeespiegel.

W. Sietsma